

Pohřební využití jeskyní v lužické kultuře: nálezy z údolí Saspówka v Polské juře

Markéta Kyselová

Jižně od Karpat je doloženo mnoho případů využívání jeskyní z doby bronzové a starší doby železné pro rituály a pohřby (Česká republika, Slovensko, Rakousko, JV Německo) (Peša 2006). Donedávna jsme ale neměli žádné takové doklady severně od Karpat – v Polsku.

V Polské juře již bylo exkavováno více než 100 jeskyní a výzkumy zde probíhají od konce 18. stol.

Sepulchral use of caves in Lusatian culture: Evidence from the Saspówka Valley in the Polish Jura (Kot et al. 2021) je studie, jejímž cílem bylo znovu analyzovat nálezy ze tří jeskyní, nacházejících se v oblasti Polské jury a konkrétně v údolí Saspówka - Zbójecka jeskyně, převis Bramka a Ciasna jeskyně.

Archeologové se zaměřily na artefakty spadající do horizontu osídlení lužickou kulturou (pozdní doba bronzová, starší doba železná)

Analýza materiálu ze tří jeskyní:

V převisu Bramka byly nalezeny kosterní pozůstatky dítěte ve věku od 0 do 2 let, které byly radiokarbonovým datováním určeny do pozdní doby bronzové. Kvůli malému množství keramických artefaktů nalezeným v jeskyni archeologové usuzují, že sloužila pravděpodobně pouze k pohřebním účelům.

Ve Zbójecké jeskyni se našlo množství nálezů datovaných do doby římské a doby stěhování národů (bronzová spona, jantarové korálky, střípky keramiky, štípaná industrie, přesleny...). Také se zde našlo velké množství kosterního materiálu. Z dochovaného kosterního materiálu archeologové určili, že náleží minimálně dvěma dospělým jedincům ze starší doby železné. Kosterní pozůstatky spadající do osídlení oblasti lužickou kulturou tak nejsou současné s žádným z popisovaných nálezů.

Ciasna jeskyně je v dnešní době zasypaná. Během archeologických výzkumů v minulém století se zde našly fragmenty tří nádob (váza, mísa, malá váza) a také čtyři možné fragmenty lidské lebky, které se ale nedochovaly. Nádoby byly datovány do doby bronzové. Uvažuje se o možném symbolickém pohřbu, nebo kremaci – váza by složila jako urna, mísou by se urna překryla a malá váza mohla sloužit jako milodar. Případně se také uvažuje nad votivním depozitem keramických nádob. Tyto teorie už ale nebude možné prokázat, protože fragmenty lebky se ztratily a záznamy nezmiňují žádné jejich poškození ohněm.

Obecně se ale dá říct, že zkoumaný materiál ze všech tří lokalit pochází z období mezi 900 a 500 lety př. n. l.

Vzhledem k tomu, že máme ke všem pohřbům velmi omezené informace, se z dá velmi málo usuzovat o důvodu a způsobu uložení koster (autoři studie se přiklání k rituálním účelům).

Z údolí Saspówka také známe další případy využívání jeskyň lidmi lužické kultury – mimo jiné např. jeskyně Tunel Wielki (Kot et al. 2019).

Ojcóvský mikroregion

Hrad Ojców se nachází v místě spojení údolí Sąspówka a Pradnik. Našlo se zde více než 3100 fragmentů keramiky ze starší doby železné. Datování osídlení podle stáří nalezené keramiky je cca od Ha C do Ha D. V Ojcówě se tedy podle všeho nacházelo poměrně velké, stabilní osídlení lužické kultury.

Autoři studie prezentují teorii, že v Ojcóvské Juře existoval mikroregion lužické kultury, která operovala i v rámci jeskyní a na místě dnešního hradu v Ojcówě bylo jakési centrum tohoto regionu.

K trvalému osídlení na Ojcówě, ale doposud není doloženo žádné větší otevřené pohřebiště, přitom je oblast poměrně dobře prozkoumaná. Pohřebiště můžeme nalézt u jiných osídlení na okraji Jury - Rudawka je 17 km od Ojcówa, dále např. pohřebiště v Iwanowice-Klin. Do dnešní doby se v bezprostřední blízkosti lokality v Ojcówě našly jen 4 hroby.

Jeskyně se znaky dočasného osídlení lidmi lužické kultury jsou v okruhu do 4 km od Ojcówa a dané tři zkoumané jeskyně se nachází pěšky čtvrt až půl hodiny od Ojcówa.

V České republice se můžeme setkat s rituálním využitím jeskyní např. v jeskyni Býčí skála (Peša 2006). Další analogie můžeme nalézt v Německu. Bärenkeller je jeskyně nacházející se v Durynsku, nalezlo se zde velké množství bronzových předmětů. Pravděpodobně se jednalo o kultovní místo (Peša 2006).

Literatura:

Kot, M. – Gryczewska, N. – Berto, C. – Wojenka, M. – Szeliga, M. – Jaskulska, E. – Fetner, R. – Krajcarz, M. – Wertz, K. – Zarzecka-Szubińska, K. – Krajcarz, M. T. – Moskal-del Hoyo, M. – Jakubczak, M. 2019: Thir-teen cave sites: Settlement patterns in Sąspów Valley, Polish Jura. *Antiquity* 93, e30.

Kot, M. – Wojenka, M. – Czajka, G. – Kontny, B. – Gryczewska, N. 2020: Post-Neolithic human occupation in Tunel Wielki Cave (southern Poland). *Folia Quaternaria* 88, 17–39.

Kot, M. – Czajka, G. – Jaskulska, E. – Szeliga, M. – Kontny, B. – Marciszak, A. – Mazur, M. – Wojenka, M. 2021: Sepulchral use of caves in Lusatian culture: Evidence from the Sąspówka Valley in the Polish Jura. *Archeologické Rozhledy* 73, 2, 200-227.

Peša, V. 2006: Využívání jeskyní v mladší době bronzové až halštatské ve vybraných oblastech střední Evropy. *Památky archeologické* 97, 47–132.